

جبران خسارت ناشی از نقض حریم خصوصی در رسانه‌ها و رویکرد حقوق ایران و کامن‌لا در قبال آن

زینب اصلانی^۱ / علی جعفری^۲ / جعفر سلمان‌زاده^۳

تاریخ دریافت مقاله: مهر ۱۴۰۱ تاریخ پذیرش نهایی: آذر ۱۴۰۱

چکیده

رسانه‌ها در راستای حفظ حریم خصوصی اشخاص مسئولیت دارند و در صورت نقض آن و ورود خسارت به اشخاص، باید جبران خسارت نمایند. خسارت ناشی از حریم خصوصی غالباً جنبه معنوی دارند و غالباً به صورت غیر مادی بوده و امکان اعاده کامل وضع سابق وجود ندارد. هدف تحقیق حاضر بررسی جبران خسارت ناشی از نقض حریم خصوصی در رسانه‌ها در دو نظام حقوقی ایران و انگلستان است که با استفاده از روش اسنادی - کتابخانه‌ای انجام گرفته است. یافته‌های تحقیق نشان داد که در قوانین ایران حمایت از حریم خصوصی تحت حمایت از اشخاص در برابر هتک حرمت، حیثیت و مال به کار رفته است اما هنوز چالش‌های زیادی در صیانت از حریم خصوصی و داده‌های شخصی وجود دارد. در نظام حقوقی انگلستان نیز حریم خصوصی به نحو مشخص از اعتباری واحد برخوردار نیست. سوابق موجود در نظام حقوقی این کشور نشان‌دهنده آن است که دادگاه در بعضی موارد جبران خسارتی را برای نقض حریم خصوصی در نظر گرفته است، اما در این کشور تضمین صریح برای حق حریم خصوصی وجود ندارد. رویکرد کلی حقوق انگلیس مبتنی بر غلبه حمایت از حریم خصوصی در قالب شبه جرم و الزام به جبران خسارت و ارجاع به دیگر خطاهای مدنی است. حال آنکه رویکرد حمایتی انگلستان در مقایسه با ایران در برخی از جلوه‌ها خصوصاً حریم ارتباطات، اطلاعات و داده‌ها به مراتب نسبت به ایران مطلوب‌تر است.

واژگان کلیدی: حریم خصوصی، مسئولیت، ضرر، خسارت، ایران، انگلیس.

۱- دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران

۲- دانشیار، گروه علوم ارتباطات، واحد اردبیل، دانشگاه آزاد اسلامی، اردبیل، ایران، (نویسنده مسئول)، پست الکترونیک: Jafari.communication@gmail.com

۳- استادیار، گروه حقوق، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

مقدمه

حریم خصوصی، حق فرد است در این که فعالیت‌های شخصی و تصمیمات خصوصی و محرمانه خود را بدون دخالت، مشاهده یا تجاوز خارجی کنترل و تنظیم کند که شامل اطلاعات محرمانه و خصوصی او می‌باشد.

در ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی می‌خوانیم: «هرکس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت یا شهرت تجارتي یا به هر حق دیگری که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود می‌باشد». از این منظر می‌توان به روشنی دریافت که رسانه‌های امروزی تا چه اندازه در قبال این قانون دارای مسئولیت هستند. نقض حریم خصوصی به شیوه‌های مختلفی ممکن است واقع شود و خسارت‌های ناشی از آن در بعضی موارد مادی و در بیشتر موارد معنوی هستند. این خسارت‌ها در نتیجه لطمه به عواطف و احساسات افراد حاصل می‌شوند که باید به شیوه‌های مقتضی جبران شوند.

مسئولیت مدنی الزام حقوقی به جبران ضرر و زیان وارد شده است. ضرر ممکن است بر اثر فعل عادی شهروندان به دیگری وارد آید و یا اینکه ضرر ناشی از فعالیت رسانه‌ای باشد. درباره رسانه‌ها راهکارهای متعددی در جهت تقلیل زیان و یا جبران خسارت متضرر صورت پذیرفته است. مطابق قانون مسئولیت مدنی می‌توان حکم به جبران خسارت را صادر کرد. بسیاری از فعالیت‌های زیان‌باری که از طریق رسانه‌ها انجام می‌شوند هنوز در قوانین عنوان مجرمانه و کیفری ندارند و اصل قانونی بودن جرایم و مجازات‌ها و رعایت تفسیر مضیق در مورد جرایم و مجازات‌ها مانع از آن هستند که با استناد به احکام کیفری به جبران خسارت و تنبیه مرتکب فعل زیان‌بار اقدام شود. لذا تنها ابزار حقوقی که در اختیار زیان دیده از این فعالیت‌ها است، مسئولیت مدنی می‌باشد و چنانچه شخصی را اعم از حقوقی یا حقیقی و دولتی یا خصوصی متحمل زیان کنند، قطعاً جبران خسارت به لحاظ گستردگی حوزه زیان کاری سخت و دشوار خواهد بود.

در حقوق ایران علی‌رغم وجود موانع جدی و کافی حقوقی برای حمایت‌های مدنی این حمایت‌ها به طور کافی تحقق پیدا نکرده‌اند و حقوق ایران در این زمینه نیازمند تحول است چراکه قانون جامعی درباره حریم خصوصی وجود ندارد. در نظام حقوقی کامن‌لا نیز با توجه به نبود قانون اساسی نوشته و مدون سند تضمین‌کننده آزادی مطبوعات را می‌توان کوانسیون اروپایی حقوق بشر دانست. در انگلیس، کمیسیون رسیدگی به تخلفات مطبوعاتی به دعاوی

مطبوعاتی رسیدگی می‌کند. در حالی که در ایران یک مرجع ثابت نظارتی و دادگاهی در خصوص رسیدگی به اینگونه دعاوی وجود ندارد و در هر دو نظام‌های حقوقی حمایت کافی صورت نگرفته است. بنابراین تحقیق حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال است که جبران خسارت ناشی از نقض حریم خصوصی در رسانه‌ها چگونه است و حقوق ایران و انگلیس در قبال نقض آن چه رویکردی دارند؟

مبانی نظری

در تعیین میزان خسارات در هر قالبی که باشد باید ضررهای مستقیم معیار قرار گیرد و برای پی بردن به آنکه کدام ضررها مستقیم است باید به داوری عرف مراجعه کرد. از سوی دیگر تعیین میزان خسارات نیز طبق ماده ۳ قانون مسئولیت مدنی از اختیار دادرسی دادگاه است. در تعیین میزان خسارات به حالات زیان دیده و احوال حاکم به شرایط دعوا باید توجه کرد. معیار تشخیص اصل ورود یا عدم ورود زیان، معیار نوعی است. در تعیین میزان این خسارات به ناچار باید اوضاع و احوال شخصی و حالت روانی او را نیز مدنظر قرار داد و بدون توجه به آن امکان ارزیابی دقیق خسارات ممکن نخواهد بود. در تعیین میزان خسارات اوضاع و احوال شخصی عامل زیان از حیث توانایی مالی یا عدم و یا عسر و حرج تأثیر نخواهد داشت. پس از تعیین میزان خسارات، دادرسی با توجه به پاره‌ای مواد دادگاه و با توجه به قسمت اخیر ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی می‌تواند میزان خسارت را تشدید یا تخفیف دهد. به نظر می‌رسد استعمال نظر عرف یا استفاده از شیوه‌هایی همچون تشکیل هیأت منصفه برای تعیین خسارت و شیوه‌ها و مبالغ پرداختی می‌تواند کارآمدی و نتایج بهتری داشته باشد (قماشی و شفیع، ۱۳۹۴: ۲۲).

مفهوم و تعریف حریم خصوصی

در دکتترین حقوقی از حریم خصوصی تعاریف متعدد و مختلفی وجود دارد مهم‌ترین آن‌ها که امروز مبنای بحث‌های راجع به حریم خصوصی و تصویب قوانین است تعاریفی است که متقدمین در انتظار آن یعنی وارن و براندایز، پراسر، بلوستین، روث گلوپسن و وستین ارائه کرده‌اند در سال ۱۸۹۰ وارن و براندایز مقاله‌ی منتشر کرده و برای نخستین بار به تحلیل مفهوم حریم خصوصی پرداخته‌اند. (Standler, 1997: 2)

در آن مقاله دو وکیل بعد از ارائه یک تحلیل کامل از نحوه حمایت قوانین از انسان‌ها و اموال آن‌ها در صدد بررسی وضعیت حقوقی ماهیت و حدود آن برآمدند. آن دو ادعا نمودند که لازم است قاعده‌ای وجود داشته باشد تا از نوشته‌های خصوصی و همچنین از تمامی آثار فکر و احساسات آدمی حمایت نماید و آن قاعده را حریم

آن امر و همچنین انشاء ایجاد و زوال آن کیفیت استفاده و جواز آن اداره و انتشار اطلاعات راجع به آن و به طور کلی تر کنترل و تسلط بر آن بر عهده و اختیار آن فرد خواهد بود که از همین اختیار و تسلط بر حریم خصوصی تعبیر به حق بر حریم خصوصی می‌گردد.

مفهوم و تعریف خسارت

خسارت در فرهنگ لغت دهخدا به معنای گمراهی، خساره، هلاکی، زیان کاری و زیان یافتن تاجر در تجارت و مغبون شدن او بیان گردیده است. (دهخدا، ۱۳۷۷: ۵۲۳)

در حقوق انگلیس از واژه Damage برای بیان مفهوم خسارت به معنای ضرر و زیان و لطمه و صدمه بدنی و هر گونه آسیب استفاده می‌شود اما این واژه برای بیان تاوان و غرامت مالی و در حقیقت هر آنچه برای جبران ضرر وارده به زیان‌دیده پرداخت می‌شود به کار می‌رود. یکی از نویسندگان حقوقی و کشور انگلیس خسارت را نوعی جبران ضرر وارده می‌داند که پرداخت مبلغی پول یا غرامت به واسطه طرح دعوی و صدور حکم به نفع خواهان اصل جبران خسارت ممکن است ناشی از یک عمل مربوط به مسئولیت مدنی

یا در نتیجه نقض قرارداد باشد. (Treitel, 1995: 778)

در خصوص مفهوم اصطلاحی خسارت و ضرر؛ دکتر کاتوزیان اشعار داشته که «هر جا که نقصی در اموال ایجاد شود یا منفعتی مسلم از دست برود و یا به سلامت و حیثیت و عواطف شخص لطمه‌ای وارد آید می‌گوید ضرری به بار آمده است. کاستن از دارایی مشخص و پیشگیری از فزونی آن به هر عنوان که باشد اضرار به اوست. (کاتوزیان، ۱۳۸۸: ۲۱۹)

به موجب ماده ۵۱۵ قانون آیین دادرسی مدنی عدم‌النفع جز در موارد قانونی قابل مطالبه نیست و می‌توان این تعریف را ارائه داد: خسارت مادی را می‌توان به ضرر و زیان وارده از ناحیه ثالث به عمد یا از روی بی احتیاطی به اموال و حقوق مالی که موجب کسر دارایی زیان‌دیده شده و قابل تقویم به پول باشد و نیز خسارت را می‌توان به جبران زیان وارده تعریف کرد. خسارت مادی در معنای اول دارای انواع مختلفی است که در ذیل به بیان آن پرداخته می‌شود.

از بین رفتن مال: تلف مال عبارت از نابود شدن مالی است که قبلاً موجود بوده مثلاً کسی خرمن زارعی را آتش می‌زند و آن را می‌سوزاند خرمن قبل از آتش زدن در ملکیت زارع بوده و بواسطه آتش‌سوزی از بین رفته است. (امامی، ۱۳۵۶: ۴۰۷).

از بین رفتن منفعت: نفع دارای انواعی است از جمله منفعت محقق و آن منفعتی است که هرگاه فعل معین موجود نمی‌گشت محقق آن منفعت به متضرر می‌رسید و فعل مزبور علت منحصر نرسیدن منفعت شده است.

خصوصی نامیدند با این وجود تعریف دقیق و کاملی از حریم خصوصی ارائه ندادند. (Warren, 1980: 12)

پراسر در سال ۱۹۶۰ اظهار کرد که حریم خصوصی در بیشتر ایالات آمریکا به رسمیت شناخته شده است بعد از اثبات وجود حریم خصوصی برای روشن کردن مفهوم آن به واکاوی دقیق آن می‌پردازد در نهایت پراسر ادعا می‌کند که حریم خصوصی مفهومی است برای حمایت از چهار نفع و فایده جداگانه که تمامی این منافع توسط یک نام مشترک به نام حریم خصوصی به هم گره خورده‌اند وی وجه مشترک این چهار نفع را همان چیزی می‌داند که قاضی کولی آن را حق تنها بودن نامیده بود.

ادوارد بلوستین در سال ۱۹۶۴ در پاسخ به پراسر بیان کرد حریم خصوصی در واقع جنبه‌ای از شخصیت آدمی است و حمایت از حریم خصوصی یعنی حمایت از شرافت کرامت و شخصیت انسان. او حریم خصوصی را جزء جدا ناشدنی شخصیت انسان دانسته و نقض آن را توهین به شخصیت و کرامت وی می‌داند. (LRCOHK, 2004: 11)

برخی حریم خصوصی را حق تمتع از زندگی خصوصی دانسته و آن را مصداقی از آزادی‌های تن (آزادی شخصی) از جمله آزادی‌های عمومی برشمرده‌اند. حق و آزادی در زندگی خصوصی به معنای اختیار تصمیم‌گیری و آزادی اراده انسان در همه ابعاد زندگی خصوصی و مصون بودن شخص از دخالت دیگران در این حریم قلمداد گردیده است. عده‌ای دیگر حریم خصوصی را امری می‌دانند که فرد بتواند دسترسی به آن را در کنترل خویش داشته باشد به همین جهت معنای حمایت از حریم خصوصی جلوگیری از دسترسی ناخواسته به آن امور به وسیله دیگران است اعم از این که دسترسی فیزیکی به مانند ورود به منزل و یا اطلاعاتی از قبیل مشاهده و نظارت بر مکاتبه و نامه‌های شخصی باشد. (شهریاری، ۱۳۸۵: ۹۱)

امور مربوط و ناظر به خود فرد اعم است از وقایع طبیعی و وقایع خارجی اعمال و وقایع حقوقی روابط و ارتباطات با دیگران، نحوه گردش اطلاعات اداره آن‌ها و ... با توجه به جمیع مطالب مذکور می‌توان حریم خصوصی را به عنوان یک موجود اعتباری اینگونه تعریف کرد که حریم خصوصی، قلمرو و محدوده‌ای است اعتباری عرفی و یا اعلامی که دربردارنده و تشکیل شده از زندگی و کلیه امور ناظر به یک شخص است. حق بر حریم خصوصی سلطه و اختیاری از برای فرد جهت حکم‌فرمایی، فرمانروایی اداره و کنترل امور حریم خصوصی است. حریم خصوصی در واقع گویای نحوه ارتباط افراد با حریم خصوصی آن‌ها است. وجود این حق امری است بدیهی به نحوی که تصور دقیق مفهوم حریم خصوصی برای اثبات وجود چنین حقی کافی است. وقتی امری خصوصی ناظر و مرتبط به یک نفر باشد بدیهی است که تمامی منافع و ضرر درهای

می‌باشند که: ۱- جبران پولی که ماهیتاً خسارت وارده به زیان دیده را جبران و ترمیم می‌کند. ۲- ضمانت اجرایی که جنبه تهدیدی یا اجباری دارد به عنوان نمونه ممانعت از نشر و پخش مطالب منتشر شده.

در نظام کامن‌لا از جمله انگلیس، پرداخت خسارات احتمال دارد به عنوان خسارت ترمیمی باشد. به دیگر سخن، خسارت واقعی که خواهان متحمل شده است به وی پرداخت گردد یا اینکه به عنوان خسارت تنبیهی باشد.

قانون حریم خصوصی آمریکا مصوب ۱۹۷۴ به اشخاص حق دستیابی به اغلب اطلاعات محرمانه و شخصی را در خصوص خود آن‌ها که در آژانس‌های فدرال نگهداری می‌شود، می‌دهد. این قانون درباره انتشار اطلاعات مزبور به اشخاص ثالث و سایر آژانس‌ها محدودیت‌هایی قائل شده است که از جمله شیوه‌های جبران خسارت در این قانون و درباره افشای اسرار محرمانه این می‌باشد که افراد از دادگاه‌ها درخواست نمایند که آژانس‌های مربوطه را از افشای اسرار محرمانه آن‌ها منع نماید آن‌ها می‌توانند خسارات واقعی را که دیده‌اند و نیز هزینه‌ها و مبالغی را که برای اقامه دعوی پرداخت کرده‌اند، مطالبه نمایند. (انصاری و همکاران، ۱۳۸۱: ۴)

در اغلب موارد می‌توان از شیوه‌های تلفیقی برای جبران خسارت بهره جست. برای نمونه جایی که نشریه‌ای که نقض حریم خصوصی در آن واقع گردیده، منتشر شده باشد می‌توان هم حکم به جبران خسارت پولی داد و هم از اقدامات اجباری و تهدیدی برای ممانعت از انتشار رسانه‌های ناقض حریم خصوصی بهره جست. (Markesnis, 1991: 100)

مضافاً اینکه، در بررسی خسارات وارده به پول، دادرسی می‌بایست به دو عامل مهم دقت نماید. نخست اینکه ماهیت خسارت وارده بایستی معین شود و سپس هدف واقعی از جبران خسارت مشخص شود. ارزیابی خسارات مادی راحت‌تر از ارزیابی خسارات معنوی می‌باشد که در موضوع خسارات معنوی بعضی از کشورها همانند انگلیس حکم به پرداخت یک خسارت سمبولیک و نمادین را کافی تلقی می‌کنند. (همان، ۱۰۱).

مورد دیگری که برای ارزیابی خسارات تحت توجه قرار می‌گیرد وسعت انتشار و پخش رسانه‌های ناقض حریم خصوصی می‌باشد لذا این عامل هم وسعت زیان به ارمغان آورده به زیان دیده را معین می‌نماید و هم اندازه منافی را که رسانه‌های همگانی به دست آورده‌اند. ایضاً اینکه، عوامل دیگری نیز وجود دارند که از جمله در حقوق آلمان در دعوی حریم خصوصی این موارد مهم می‌باشند که از جمله ۱- انگیزه منتشر کننده، ۲- میزان اهمیت انتشار، ۳- شیوه کسب اطلاعات، ۴- وضوح و صحت اطلاعات، ۵- محدوده انتشار اطلاعات، ۶- میزان تمایل خواهان راجع به آزادی خواننده در انتشار اطلاعات مربوط به او. (همان، ۸۳۱).

از بین رفتن حق: حق در معنای عام توانایی خاصی است که برای کس یا کسانی نسبت به شخص یا چیزی اعتبار شده و به مقتضای این توانایی، صاحب حق می‌تواند در متعلق آن تصرف کند یا از آن بهره برگیرد پس حق نوعی سلطنت و استیلا برای انسان بر چیزی دیگر است خواه آن چیز که متعلق حق قرار می‌گیرد مال باشد یا انسان. بنابراین با توجه به مطالبی که در خصوص خسارت مادی بیان گردید می‌توان خسارت مادی را شامل از بین رفتن، تلف مال و یا منفعت یا حق مالی دانست همانگونه که ماده ۷۲۸ قانون این دادرسی مدنی ضرر را از دست دادن مال یا فوت منفعتی از عدم انجام تعهد بیان داشته است.

خسارت معنوی به معنای صدمه و آسیب‌رساندن به منافع غیر مالی و غیر مادی می‌باشد. بنابراین صدمه به عواطف، اعتبارات شخصی، آبرو، حیثیت و صدمات روحی را می‌توان جزئی از خسارت‌های معنوی محسوب نمود.

در فرهنگ حقوقی انگلیسی خسارت معنوی ضرری است که به شرافت و اعتبار به وابستگی یا به عنصری از احساسات مربوط به زندگی شخص وارد می‌شود مثل به هم زدن ناموجه قول ازدواج، مرگ همسر یا یک خویشاوند نزدیک و یا ضربه به زیبایی. (پروین، ۱۳۷۹: ۱۵)

مرحوم دکتر شهیدی خسارت معنوی را این‌گونه تعریف نموده است: ضرر معنوی یعنی خسارت وارد بر متعلقات غیرمالی انسانی نظیر روان، آبرو و جسم، خسارت معنوی که می‌توان واردکننده آن را محکوم به جبران خسارت نمود عبارت است از خسارت وارد به حیثیت یا اعتبار و شخصیت و خسارت وارد بر جسم، روح و آزادی و به تعبیر ماده یک قانون مسئولیت مدنی هر حق دیگر.

ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی بیان می‌دارد: «کسی که به حیثیت و اعتبارات شخصی و خانوادگی او لطمه وارد شود می‌تواند جبران زیان مادی و معنوی خود را بخواهد نکته هرگاه اهمیت زیان و تکثیر ایجاب نماید دادگاه می‌تواند در صورت اثبات تقصیر علاوه بر صدور حکم به خسارت مالی، حکم به رفع زیان از طریق دیگر از قبیل الزام به عذرخواهی و درج در جراید و امثال آن نماید» چنانچه بتوان بدین وسیله جبران زیان معنوی نمود دادرسی می‌تواند مبلغی را که متناسب با ضرر معنوی می‌داند به عنوان کیفر مدنی کسی که عمل خلاف نموده معین و مرتکب را محکوم بتأدیه آن به زیان دیده بنماید. (نجفی تیرتاشی، ۱۳۹۳: ۲۵)

شیوه‌های جبران خسارت ناشی از نقض حریم خصوصی
در ذیل این عنوان شیوه‌های جبران مالی و غیر مالی را مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهیم.

الف) شیوه‌های جبران مالی: این شیوه‌ها در نظام‌های حقوقی گوناگون درباره خسارات ناشی از لطمه به آبرو و شخصیت فرد دوگونه

دارای مقبولیت می‌باشد لذا این روش به نوعی مجازات خوانده هم به شمار می‌رود. ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی این روش را به نوعی کامل کننده جبران خسارت مالی می‌داند و این امر مانع این نمی‌باشد که دادرس با عنایت به درخواست خواهان و ماده ۳ قانون مسئولیت مدنی این راه حل را به طور مستقل به کار ببرد. همچنین، مطابق ماده ۲۷ قانون حمایت مولفان، مصنفان، هنرمندان نیز در این خصوص چنین بیان داشته که: «شاکلی خصوصی قادر است از دادگاه صادر کننده حکم نهایی درخواست نماید که مفاد حکم در یکی از روزنامه‌ها به انتخاب و هزینه او آگهی شود».

موردی که حائز اهمیت می‌باشد این است که تعارض این روش با قاعده ممنوعیت افشای محاکمات در موارد ممنوعه است. در حقوق ایران نیز طبق بند ۶ ماده ۶ قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴ افشای محاکمات غیرعلنی ممنوع است. علاوه بر آن، به موجب قانون آیین دادرسی کیفری، انتشار حکم دادگاه حتی اگر جلسه علنی باشد قبل از قطعی شدن حکم مجاز نمی‌باشد و متخلف به مجازات مفتی محکوم می‌گردد. (همان، ۱۰)

جمع‌آوری اثر زیان‌بار و جلوگیری از نشر و عرضه آن

در حالتی که نقض حریم خصوصی از طریق انتشار اطلاعات در روزنامه، نشریات یا کتاب انجام می‌گیرد، جمع‌آوری این آثار از روش‌های جبران خسارت می‌باشد که در این صورت به جهت سختی ناشی از جمع‌آوری همه آثار زیان‌بار این روش به تنهایی نمی‌تواند زیان‌های وارد آمده را به طور کامل جبران نماید. از سوی دیگر، در اغلب موارد به جهت حق مالکیت و حقوق مکاتبه کسانی که اثر را به دست آورده‌اند با مشکل مواجه می‌گردند به همین علت دادگاه‌ها تمایل دارند که حکم به ممانعت از نشر و عرضه آثار زیان‌بار صادر کنند تا اینکه به جمع‌آوری اثر زیان‌بار رأی دهند. ایضاً اینکه، قانون مربوط به حریم خصوصی آمریکا مصوب ۱۹۷۴ به اشخاص حق می‌دهد که در صورت افشای اسرار آن‌ها را از دادگاه بخواهند تا مانع ادامه افشای اسرار و اطلاعات محرمانه آن‌ها در آژانس‌های فدرال گردند. (انصاری و همکاران، ۱۳۸۱: ۵۰۴)

پاسخ‌گویی

پاسخ‌گویی حقی می‌باشد که به جت دفاع از شخصیت و جبران خسارات وارده بر حیثیت استفاده می‌شود. در کلیه مواردی که اطلاعات آزارنده در مورد فرد انتشار می‌شود، حق پاسخ‌گویی اولین و مؤثرترین شیوه جبران خسارت محسوب می‌شود و به زیان دیده حق می‌دهد که حقیقت را معین سازد. همچنین، به شخص این امکان را می‌دهد که قبل از توسل به مراجع قضایی و اقامه دعوی از به وجود آمدن خسارت ممانعت نماید و مطابق شرایط معین موظف‌اند پاسخ شخص ذینفع را به طور رایگان در محل و زمان مشخصی منعکس دهند. (امیریان جهرمی، پیشین، ۱۱)

ب) شیوه‌های جبران غیر مالی: شیوه‌های جبران غیر مالی انواع مختلفی دارد که از جمله الزام به تصحیح یا عذرخواهی در رسانه‌ها، درج حکم محکومیت خوانده در نشریات، جمع‌آوری اثر زیان‌بار و جلوگیری از نشر و عرضه آن، پاسخ‌گویی می‌باشد که تمامی موارد فوق با تمسک به قواعد و مقررات حاکم بر موضوع و تملیق تخلف مربوطه با قوانین و مقررات موجود و استناد به قواعد فقهی و شرعی و قانون مسئولیت مدنی قابل اعمال است که در این قسمت به توضیح مختصر هر کدام می‌پردازیم.

الزام به تصحیح یا عذرخواهی در رسانه‌ها

از شیوه‌های مرسوم جبران غیرمالی زیان‌های وارده، الزام خوانده به تصحیح یا عذرخواهی در رسانه‌ها می‌باشد که اثرات این روش در اغلب موارد اوصاف رفع و دفع را با هم دارا می‌باشد. همچنین، در نظام حقوقی کامن‌لا چنین بیان می‌شود که اگر خوانده نتواند با پیشنهاد پرداخت غرامت از مسئولیت خلاص شود مناسب‌ترین کار این می‌باشد که یک اصلاحیه و عذرخواهی انجام دهد که این سبب می‌شود در فرض اقامه دعوی خواهان دادگاه الزام خوانده را به پرداخت خسارت تخفیف دهد. علاوه بر این، در حقوق ایران طبق ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی که در این خصوص به دادگاه اختیار می‌دهد که حکم به عذرخواهی و درج حکم در جراید و امثال آن دهد. مطابق این ماده: «کسی که به حیثیت و اعتبارات شخصی یا خانوادگی او لطمه وارد شود، می‌تواند از کسی که لطمه وارد آورده است جبران زیان مادی و معنوی خود را بخواهد و هر زمان اهمیت زیان و نوع تقصیر را ایجاب کند دادگاه قادر است در صورت اثبات تقصیر علاوه بر صدور حکم به خسارت مالی کم به رفع زیان از طریق دیگر از جمله الزام به عذرخواهی و درج حکم در جراید و قبیل آن بنماید». همچنین، با توسل به ماده مذکور دونوع انتقاد بر آن وارد است که نخست روش مذکور را به طور مستقل مدنظر قرار نداده و فقط آن را مکمل جبران خسارت مالی اعلام نموده است. دوم اینکه، توسل به این روش را حالتی استثنایی داده و آن را به اهمیت زیان و نوع تقصیر ارتباط داده است. به دیگر سخن، الزام خوانده به عذرخواهی در خصوص خسارات معنوی دارای اهمیت می‌باشد به همین جهت جبران تمامی زیان‌های معنوی وارد آمده به شخص به شیوه‌های مالی مقدور نمی‌باشد و آثار زیان‌بار ناشی از فعل خوانده را نمی‌توان با شیوه‌های مادی از بین برد. (امیریان جهرمی، ۱۳۹۶: ۹)

درج حکم محکومیت خوانده در نشریات

درج حکم محکومیت خوانده در نشریات مانند عذرخواهی رافع یا دفاع زیان‌های وارده است. انتخاب هریک از این دو روش در اختیار خواهان است و چنانچه بخواهد می‌تواند هر دوی این راه‌حل‌ها را انتخاب نماید. راه حل مذکور در مواردی که ادعای موهنی علیه خواهان می‌شود،

روش تحقیق

در این مقاله، از روش تحلیل اسنادی استفاده شده است که بر مطالعه هدفمند و نظام‌مند منابع حقوق ایران و انگلیس مبتنی است و محور آن جستجوی توصیفی و تفسیری است. با این روش می‌توان از توصیف صرف فراتر رفت و دست به تحلیل و تفسیر زد. پژوهش اسنادی استفاده از منابع و اسناد بیرونی برای پشتیبانی از نظریه یا دیدگاهی در مطالعات دانشگاهی است. پارادایم‌ها و مکاتب پژوهشی متعددی در علوم اجتماعی با بررسی متون و اسناد سروکار دارند. روش اسنادی به منزله روشی کانونی در میان آن‌ها قرار دارد. برای نمونه پژوهش‌گران در پارادایم هرمنوتیک، تفسیرگرایی و قوم‌نگاری در مطالعات و تحلیل‌های خود از اسناد و مدارک استفاده می‌کنند. در این بین برخی از پارادایم‌ها سهم بیشتری در به کارگیری و توسعه تکنیکی روش اسنادی دارند. پژوهش اسنادی یعنی تحلیل آن دسته از اسنادی که شامل اطلاعات درباره پدیده‌هایی است که قصد مطالعه آن‌ها را داریم. این روش مستلزم جستجویی توصیفی و تفسیری است. به همین دلیل نمی‌توان توسعه تکنیکی این روش به سنت هرمنوتیک متصل کرد. در این روش پژوهش‌گر درصدد آن است که از فهم مقاصد و انگیزه‌های اسناد و متون یا تحلیل تأویلی یک متن خارج شود. سپس آن را به عنوان زبان مکتوب و گفتمان نوشتاری نویسنده، پذیرفته و مورد استناد قرار دهد. بنابراین بستر معرفت‌شناختی و تکنیکی پژوهش اسنادی به پارادایم تفسیری نزدیک است. (بیات، ۱۳۹۷: ۲۱۷)

یافته‌ها

رویکرد حقوق ایران نسبت به نقض حریم خصوصی اطلاعاتی در شبکه‌های اجتماعی مجازی

درباره ممنوعیت نقض حریم خصوصی اطلاعاتی در حقوق ایران جای شکی نیست و در قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸ بیشتر مصادیق نقض حریم خصوصی اطلاعاتی ممنوع و جرم انگاری شده است و برای آن‌ها ضمانت اجرای کیفری تعریف گردیده است. مطابق ماده ۱ قانون مذکور دسترسی غیر مجاز به داده‌ها یا سامانه‌های رایانه‌ای ممنوع و مستوجب مجازات حبس یا جزای نقدی است. همچنین بر اساس ماده ۱۲، سرقت اطلاعات و داده‌های متعلق به دیگر افراد ممنوع و جرم تلقی می‌شود. بر اساس ماده ۱۶ نیز هر کس از طریق سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی صوت یا تصویر یا فیلم خصوصی یا خانوادگی یا اسرار دیگری را بدون رضایت او جز در موارد قانون انتشار دهد یا در دسترس دیگران قرار دهد که سبب هتک حیثیت و آبروی شخص گردد به حبس یا جزای نقدی یا هر دو مجازات محکوم می‌گردد. علاوه بر موارد ذکر شده، در ماده ۴ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور

سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجازی دارند، مصوب ۱۳۸۶، و نیز تهیه و توزیع فیلم یا عکس خانوادگی جرم انگاری و مستوجب دو تا پنج سال حبس و محرومیت از حقوق اجتماعی به مدت ده سال و هفتاد و چهار ضربه شلاق بیان نموده‌اند. به دیگر سخن، رویه قضایی در محاکم ایران درباره دعوی جبران ضررهای معنوی در عمل به رویه واحدی رهنمون نشده و اغلب دادگاه‌ها درباره دعوی مطالبه خسارت معنوی رویکرد مثبتی نداشته و مطابق ذهنیت نادرست خسارت معنوی را قابل تقویم تلقی نمی‌کردند و به جبران خسارت معنوی زیان دیده حکم نمی‌دادند و معمولاً به محکومیت خوانده مبنی بر عذرخواهی از خواهان اکتفا می‌کردند. (عبدی پور، ۱۳۹۴: ۱۲۵-۱۲۳)

نقض حقوق مادی و معنوی صاحبان آثار فکری توسط رسانه‌ها در ایران

مالکیت فکری و معنوی حقوقی می‌باشد که به صاحب آن رخصتی می‌دهد تا از منافع و شکل خاصی از فعالیت یا فکر انسان استفاده نماید. اغلب موارد دیده می‌شود که رسانه جمعی همچون تلویزیون یا رادیو اقدام به پخش آثار به وجود آمده از سوی دیگران مثل موسیقی یا فیلم که از آثار فکری و معنوی می‌باشد می‌نماید. ایضاً اینکه، قانون حمایت حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ که در زمینه حمایت از حقوق مادی و معنوی این قبیل آثار ایجاد شده است در ماده یک خود ضمن بیان اینکه قانون به مؤلف و مصنف و هنرمند و به آن چه از راه دانش و یا هنر و یا ابتکار آنان به وجود می‌آید بدون در نظر داشتن روشی که در بیان و یا ظهور و یا ایجاد آن بکار رفته «اثر» تلقی می‌شود، مطابق ماده ۲ خود درباره آثار مورد حمایت چنین اذعان می‌دارد: «اثرهای مورد حمایت این قانون چنین می‌باشد که از جمله ۱- کتاب و رساله و جزوه و نمایشنامه و هر نوشته دیگر علمی و فنی و ادبی و هنری ۲- شعر، ترانه، سرود و تصنیف که به هر ترتیب و روش نوشته یا ضبط یا نشر شده باشد. ۳- اثر فنی که جنبه ابداع و ابتکار داشته باشد و ...» آنچه که در این ماده وجود دارد این است که قانون مذکور آثاری را مورد حمایت خود قرار می‌دهد که به روشی در قالب یک اثر تولید یا انتشار یافته یا بروز خارجی پیدا کرده است. ولیکن، آنچه در چهارچوب موارد فوق الذکر نیامده باشد مورد حمایت قانون مذکور نمی‌باشد. لازم به ذکر است که معمولاً آثار مذکور در قالب آثار علمی، ادبی و هنری نمو پیدا می‌نمایند، سبب به وجود آمدن حقوق مادی و معنوی برای صاحب اثر می‌باشند.

برای مثال شخصی که اقدام به تولید یک فیلم سینمایی می‌نماید از یک سو پدید آورنده اثر می‌باشد و براساس قانون حمایت حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان، دارای حق معنوی بر اثر می‌باشند و تکثیر و پخش اثر بدون اجازه صاحب آن ممنوع می‌باشد و از سوی

همچنین، نشریات از ابزارهای اعلان آگهی و مطالب خوب انتخاباتی می‌باشند و معمولاً زبان‌های معنوی از جمله هتک حیثیت و لطمه به اعتبار شخصی و خانوادگی که سرمایه معنوی اشخاص تلقی می‌شوند هرچند که با عذرخواهی و اعاده حیثیت و تضمین‌های مکتوب قابل جبران می‌باشند اما مسئولیت مدنی به مفهوم پرداخت پول به زبان دیده قابل تقویم می‌باشد و با لحاظ نمودن تناسب زیانو جبران خسارت ممکن می‌باشد. (ملکی، ۱۳۸۷: ۹۹-۹۵)

ایضاً اینکه، تبلیغات دارای دو حالت می‌باشند که از جمله ۱- خبررسانی و اجتماعی ۲- تجاری و تبلیغاتی که در هر دو عملکرد امکان بروز مسئولیت مدنی قابل تصور می‌باشد. لذا تبلیغات مطبوعاتی احتمالاً یک نوع تبلیغ مقایسه‌ای به جهت از بین بردن اعتبار کالای رقیب باشد که این نوع تبلیغ غیرعادلانه می‌باشد لذا طرف دیگر را بد جلوه داده و سبب ایجاد ضرر می‌گردد. (همان، ۱۰۲) به سبب ارتباط مطبوعات با حقوق عامه و گستردگی فعالیت آن، امکان ورود ضرر ناشی از نشر به تعداد غیر محصور قابل تصور است. مسئولیت مدنی اشخاص حرفه‌ای و متخصصین در حرفه مطبوعاتی بسیار به چشم می‌خورد و عملکرد آن‌ها به طور نوعی با اشخاص متخصص در همان حرفه و شغل قابل مقایسه می‌باشد. همچنین، مسئولیت حرفه‌ای اعضای مطبوعات بدون توجه به مسائل اخلاقی یا مسئولیت مدنی به صورت مستقل، با ضرورت‌های اجتماعی به جهت دارا شدن از فعالیت صحیح و سالم و دقیق یک متخصص در حرفه مطبوعاتی مرتبط است ان‌همایه اینکه، در تبلیغات تجاری با انواع تبلیغ سوء مواجه می‌باشیم که از جمله تبلیغ غیر قانونی، غیر واقعی، گمراه کننده، تخریبی می‌باشد. (همان، ۱۱۳)

رویکرد حقوق انگلیس در رویارویی با نقض حریم خصوصی

حقوق انگلستان هیچ اصل خاصی درباره نقض حریم خصوصی ندارد و در مورد این مسئله مخالفت‌های بسیاری را دارد به همین جهت، در حقوق این کشور هنوز شبه جرم عامی در خصوص حریم خصوصی ایجاد نشده است و بعضی از این مسئله به علت سختی تعریف و تمیز حقوقی می‌باشد که تحت سیطره این عنوان مورد حمایت واقع می‌شوند و قسمت دیگر به علت تعارض این نهاد با حق آزادی بیان و رسانه‌ها می‌باشد که در حقوق انگلیس به شدت مورد حمایت می‌باشد. با این وجود، نبود حق عام بر حریم خصوصی به این مفهوم نمی‌باشد که از این حق هیچ حمایت قانونی انجام نگیرد. در حقیقت، این حمایت قابل توجه می‌باشد اما تحت عنوان مستقل حریم خصوصی قرار نگرفته و به صورت پراکنده وجود دارد. همچنین، در حقوق انگلیس کسی که به حریم خصوصی او تجاوز شده است بایستی ثابت نماید که فعل شخص متجاوز یک خطای شناخته شده می‌باشد. لذا دعوای نقض حریم خصوصی در قالب

دیگر، مطابق قانون مذکور صاحب اثر دارای حقوق مادی بر اثر خود می‌باشد و می‌تواند آن را به فروش برساند و کسب درآمد نماید. (صحرانورد و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸۵-۱۸۳)

در نهایت اینکه از موارد ذکر شده چنین نتیجه حاصل می‌شود که پدیدآورندگان آثار علمی، ادبی، هنری و ... از جمله کتاب، ترجمه کتاب، فیلم، موسیقی و قبیل آن در حمایت قانون گذار بوده و حقوق مادی و معنوی آنان محفوظ می‌باشد و رسانه‌ها حق استفاده مادی یا معنوی از آثار یاد شده بدون اذن صاحب اثر یا قائم مقام قانونی آنان را ندارند. (همان، ۱۸۶)

مسئولیت مدنی ناشی از تبلیغات در مطبوعات

اغلب ممکن است که نشریات وسیله و ابزار صرف در تبلیغ محسوب شوند و گاهی نیز خودشان در منافع به دست آمده در تبلیغ سهیم می‌باشند به همین جهت چهره‌های مختلفی را بر خود می‌گیرند که یکی از مهم‌ترین فعالیت‌های مطبوعاتی، تبلیغات می‌باشد که هم منافع مادی برای نشریه و هم منافی برای برای پروژه تبلیغاتی دربر می‌گیرد. لذا اصولی نیز دارد که تخطی از آن سبب مسئولیت مدنی در عرصه تبلیغات مطبوعاتی می‌شود. لذا در حال حاضر قوانین دقیقی در این باره در ایران تدوین نگردیده است. در ایران نخستین آیین‌نامه‌ای که به طور دقیق، مقررات تبلیغات تجاری را تا حدودی مدون ساخت، آیین‌نامه تنظیم امور اعلانات مصوب ۲۳ فروردین ۱۳۴۸ است که حاوی مقررات مربوط به چگونگی تأسیس کانون‌های تبلیغاتی، شرایط و ضوابط انتشار آگهی‌های تبلیغاتی بود و در قوانین و مقررات دیگر کشورها نیز مقررات و حدودی برای تبلیغات مطبوعاتی ایجاد شده است. به عنوان نمونه در ماده ۲۰-۱ میثاق بین‌المللی حقوق سیاسی - مدنی ۱۹۶۶ چنین بیان می‌کند که: «هر نوع تبلیغ برای جنگ به جهت قانون ممنوع می‌باشد».

به دیگر سخن، نشریات گاهی به طور کامل به فعالیت تبلیغاتی و گاه به طور جزئی به فعالیت‌های تبلیغاتی مشغول می‌باشند. همچنین، در نظام حقوقی کشور انگلیس، اگر یک روزنامه تبلیغاتی فعالیت خود را تبلیغ محصولات تجاری قرار دهد در قالب تعریف یک مؤسسه تجاری قرار می‌گیرد و نقش آن در مطلع ساختن با تعریف کاربردی مطبوعات مطابقت خواهد داشت. علاوه بر آن، در انگلیس در سال ۱۹۸۸ قانون کنترل تبلیغات گمراه کننده به تصویب رسید لذا در کل سیستم‌های حقوقی مردم به رابطه بین نشریات و شرکت‌های آگهی دهنده، اعتماد می‌کنند. همچنین، گاهی مشاهده می‌شود که در آگهی‌های تبلیغاتی عکس یک قهرمان ورزشی یا شخصیت علمی و سینمایی که محبوب مردم است سوژه تبلیغات بوده و از این روش اهداف آگهی‌دهندگان تبلیغاتی، در ارائه یک طرح تبلیغاتی تأمین می‌گردد.

آن معین گردد. علاوه بر آن مورد دومی وجود دارد که تحت عنوان قاعده پیش‌بینی پذیری ضرر می‌باشد که کارکرد این قاعده در حقوق انگلیس و منشأ پیدایش آن در سیستم حقوقی کامن‌لا می‌باشد اگر چه سیستم حقوقی رومی ژرمنی نیز آن را در مباحث مسئولیت مدنی مورد استفاده قرار می‌دهند ولیکن، در انگلیس این قاعده مبنای مسئولیت مدنی محسوب می‌شود.

ایضاً اینکه، مورد سومی که به عنوان نظریه تقصیر شناخته می‌شود در حقوق انگلیس، قابل پیش‌بینی بودن ضرر و رعایت نکردن احتیاط به جهت اجتناب از ورود ضرر به غیر می‌باشد که می‌تواند در مسئولیت مدنی مطبوعات وجود داشته باشد. در نتیجه اینکه، در اعمال ضمان آور از جمله تقصیر یا عدم تقصیر، وارد شدن زیان لازم بوده و ضروری می‌باشد که ثابت شود بین ورود زیان و تقصیر خواننده رابطه علیت وجود داشته است که این دو رکن در قواعد دیگر مسئولیت مدنی در انگلیس مانند دور و نزدیک بودن زیان، قاعده پیش‌بینی پذیر ضرر، نظریه خطر و تقصیر مشاهده می‌شود. پس در تقصیر ناشی از عملکرد مطبوعات بایستی یک رابطه علیت میان صدمه به خواهان و نقض تعهد مراقبت توسط خواننده وجود داشته باشد. (ملکی، ۱۳۸۷: ۵۵-۴۹)

شیوه‌های حمایت از حریم خصوصی در انگلستان

در انگلیس حق حریم خصوصی هنوز به نحو مشخص از اعتباری واحد دارا نمی‌باشد گرچه سوابق موجود در نظام حقوقی این کشور نشان‌دهنده آن می‌باشد که دادگاه در برخی موارد مجازات‌ها و یا جبران خساراتی را برای نقض حریم خصوصی در نظر گرفته‌اند. در این کشور تضمین صریح ناشی از قانون اساسی برای حق حریم خصوصی موجود نیست. کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و آزادی‌های اساسی نیز هنوز در حقوق انگلیس اعمال نگردیده است و با این وجود، لایحه قانونی حقوق بشر برای اعمال این کنوانسیون در حقوق داخلی هم اکنون از سوی مجلس در حال بررسی می‌باشد. مضافاً اینکه، در حمایت مدنی با اینکه حق حریم خصوصی در این کشور به شکل عمومی به رسمیت شناخته نشده است، دادگاه‌ها با استفاده از قواعدی که برای اهداف دیگری تأسیس گردیده‌اند بعضی تجاوزهای رسانه‌ها به این حریم را محکوم و در آرای صادره مجازات‌هایی تعیین نموده‌اند، در مواردی هم که تجاوز سبب مسئولیت مدنی فاعل آن می‌شود به زیان دیده حق مطالبه خسارت می‌دهند. همچنین، موارد اصلی امکان استناد به مسئولیت مدنی برای دفاع در قبال تعرض رسانه‌ها از جمله نقض حریم اقامتگاه^۱،

خطای تجاوز به ملک دیگری، مزاحمت، سوء استفاده از اعتماد، دعوای آزار و اذیت، توهین و افترا یا نقض قرارداد فی مابین خواهان و خواننده انجام می‌گیرد. به دیگر سخن، در نظام حقوقی این کشور حق مستقل حریم خصوصی را به طور رسمی نمی‌شناسند و عمده دعوای حریم خصوصی در قالب دعوای فوق‌الذکر انجام می‌گیرد. (وطن دوست، ۱۳۸۹، ۷۷-۷۶)

التهایه اینکه، حقوق مسئولیت مدنی در نظام‌های حقوقی ملی نمی‌تواند کل مسائل مربوط به نقض حریم خصوصی را پوشش دهد و برای نیل به راحل‌های مناسب، نیازمند گسترش در این خصوص هستیم. باتوجه به فناوری روز افزون ارتباطات و مسائل ناشی از آن، نظام‌های ملی بایستی نسبت به برداشت و درک خود از حریم خصوصی، تجدید نظر نمایند و از مطلق‌گرایی ممانعت ورزند و رویکرد همه یا هیچ را درباره حریم خصوصی کنار بگذارند و از درجه‌بندی فقط عمومی یا فقط خصوصی بپرهیزند. در این میان، نظام‌های حقوقی بایستی مانند نظام انگلیس، قاعده مسئولیت ناشی از نقض اعتماد را توسعه داده و آن را به عنوان مبنایی برای مسئولیت محض محسوب نمایند. مضاف بر اینکه، نظام‌های حقوقی بایستی برداشت بهتر و مطلوبی از رابطه بین آزادی بیان و نقض حریم خصوصی داشته باشند و آن را گسترش دهند. مطابق بعضی برداشت‌ها مانند آنچه در حقوق آمریکا وجود دارد شبه جرم افشای اطلاعات و حقایق خصوصی با اصل آزادی بیان پیوسته در تعارض می‌باشد در حالی که چنین نیست و با اعمال ضوابط مخصوصی در این حوزه و به کارگیری قواعدی مانند نقض اعتماد می‌توان تعارضات بدوی را منتفی نمود. (عبدی‌پور، ۱۳۹۴: ۱۳۲)

مسئولیت مدنی مطبوعات در حقوق انگلستان

نظام حقوقی انگلیس به سبب روش خاصی که در رسیدگی به دعوای مطبوعاتی دارد مبنای مسئولیت مدنی متفاوتی را درباره دعوای مذکور ملاک عمل قرار می‌دهد مانند قاعده پیش‌بینی پذیری زیان که به عنوان یکی از مهم‌ترین مبنای مسئولیت مدنی انگلیس می‌باشد که این اصول در حقوق ایران و فرانسه نیز به وجود آمده و به عنوان یکی از شرایط شناسایی تقصیر عامل مطبوعاتی استفاده می‌شود. مضافاً اینکه، قاعده دوری و نزدیکی زیان نیز با پیش‌بینی پذیری زیان در ارتباط می‌باشد که در این قاعده که مربوط به تشخیص درجه مراقبت به جهت احتراز از تحمیل زیان می‌باشد و تا حدودی بین قابل پیش‌بینی بودن زیان و زیان‌های دور دست ارتباط وجود دارد به عنوان نمونه در یک زیان مطبوعاتی بایستی دوری و نزدیکی زیان باتوجه به پیش‌بینی پذیری

^۱ زیان می‌تواند جبران آن را بخواهد.

^۱ خبرنگاری که بدون اخذ اجازه وارد منزل شخصی شود و درخواست مصاحبه می‌کند، به اقامتگاه وی تجاوز نموده است و زیان دیده در صورت اثبات ضرر و

که اقدامات سلبی لازم را درباره عدم مداخله در حریم خصوصی به وجود آورند. (مقامی و عطاران، ۱۳۹۸: ۳۱۶-۳۱۵)

علاوه بر آن، از همان موقع کشورها در این باره قوانینی را وضع نموده‌اند و ضوابطی را که از سمت اعلامیه و میثاق درباره حفظ امنیت ملی، سلامت و اخلاق عمومی ذکر گردیده است، سبب شد تا بعضی کشورها در تفسیر حدود و ثغور آن‌ها بی ملاحظگی‌هایی را باعث گردند. (فراهانی، ۱۳۸۴: ۱۲۰-۱۱۹).

همچنین، نگرانی‌های مربوط به حریم خصوصی حتی بر حق افراد مبنی بر داشتن سلامتی نیز اثرگذار می‌باشد علی‌الخصوص در نوجوانان که خطرات و تهدیدهای حریم خصوصی، سلامتی آنان را به خطر می‌اندازد. اهمیت این موضوع، دولت‌ها را وادار به قاعده‌مند نمودن این فضا برای بهره‌مندی بیشتر و آسیب کم‌تر کرده است. ایضاً اینکه، پیشرفت فناوری موجب شد که انواع ارتباطاتی که از طرق تلفن و وسایل رادیویی صورت می‌گیرد، قابل شنود و رهگیری باشد. در نتیجه قوانینی در این خصوص باید وضع گردد. اتحادیه بین‌المللی مخابرات در ماده ۳۷ اساس‌نامه به این پرداخته است و چنین بیان می‌کند: «اعضای اتحادیه موافقت می‌نمایند تا تدابیر لازم را جهت تضمین محرمانه ماندن مکالمات بین‌المللی اتخاذ نمایند». اما در بند ۲ این ماده به مقامات دولتی اجازه می‌دهد که نظارت قانونی خود را اعمال نمایند. (انصاری، ۱۳۹۱: ۳۰۲-۲۹۷)

لذا از آنجایی که زمینه برای سوء استفاده دولت‌ها از طریق امکان نظارت بر مکالمات و داده‌های فضای سایبر وجود داشت، با بهره‌گیری از ظرفیت‌های قواعد بین‌المللی صیانت از حریم خصوصی، در سال ۱۹۸۸ کشورها هنگام صدور تفسیر عام موضوع ماده ۱۷ میثاق بین‌المللی، بر حریم خصوصی در فضای سایبر تأکید نمودند و آلمان با بیان تأثیر نوآوری‌های تکنولوژی، خواهان اعمال اصول حقوق بشری حاکم بر صیانت از حریم خصوصی دنیای فیزیکی، بر فضای دیجیتال شد. شورای حقوق بشر و مجمع عمومی سازمان ملل در سال‌های ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۶ قطعنامه‌هایی را درباره حریم خصوصی در عصر دیجیتال به تصویب رساندند و مقرر نمودند که قواعد مربوط به حقوق بشر در فضای فیزیکی برای فضای سایبر نیز اعمال گردد. قطعنامه ۶۹/۱۶۶ با این هدف، کشورها را موظف به اصلاح قوانین و مقررات خود درباره جمع‌آوری و نگهداری اطلاعات شخصی نمود و تأکید داشت که دولت‌ها به

افترا^۱، افشای اسرار^۲، دروغ همراه با قصد ضرر رساندن^۳، اذیت و آزار^۴ می‌باشد.

علاوه بر آن، در خصوص حمایت کیفری از حریم خصوصی می‌توان چنین اظهار نمود که در حال حاضر در این کشور هیچ جرم کیفری عمومی علیه حریم خصوصی موجود نیست اما افترا چنانچه سبب صدمه بسیاری به اعتبار شخص گردد، جرم کیفری تلقی می‌شود و قانون حمایت در قبال اذیت و آزار، جرم کیفری جدیدی را تأسیس نموده و مرتکب را به جریمه نقدی یا حبس تا ۶ ماه محکوم نموده است. (معین‌آبادی، ۱۳۸۳: ۲۸۳-۲۸۱)

حمایت از حریم خصوصی و داده‌های شخصی در قواعد و مقررات بین‌المللی

امکانات فضای سایبر، این قابلیت‌ها را مقدور می‌سازد که کارفرمایان برای اخذ اطلاعات جهت استخدام یا اخراج کارکنان خود به کاوش در اینترنت بپردازند که این امر سبب تهدید حریم خصوصی کاربران می‌گردد که علاوه بر وضع قوانین کارآمد، لزوم طراحی سیستم را به طوری که تنظیمات پیش فرض به طور کامل خصوصی باشد، محرز می‌سازد. اگرچه اکثر شبکه‌های اجتماعی بین حریم عمومی و خصوصی تفکیک قائل شده‌اند و مواردی را برای حفظ آنان ارائه داده‌اند، به سبب تسهیل دسترسی و تبادل اطلاعات و نظارت مخفیانه در فضای سایبری، انتظار آزادی در این فضا بسیار می‌باشد. (فتحی و شاهمرادی، ۱۳۹۶: ۲۵۰-۲۴۹)

همچنین، توسعه فناوری و جهانی شدن دسترسی به اطلاعات شخصی، امکان تخریب و تغییر سریع و آسان داده‌ها، توسعه مشکلات برگرفته از آن و روند سریع افزایش رقم بزهکاری در این فضا، مستلزم ساماندهی فضای سایبر برای کاهش معایب و آسیب‌ها می‌باشد. ساماندهی خوب با قوانین و مقرراتی ایجاد می‌گردد که مطابق با اصول بنیادین حقوق بشری و همکاری‌های بین‌المللی ایجاد شود. مضافاً اینکه، ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر، به لزوم حمایت قانونی از حریم خصوصی در قبال تعرضات پرداخته و ماده ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر نیز بر این حمایت قانونی تأکید ورزیده است که در این اسناد، دونوع تعهد برای دولت‌ها در نظر گرفته شده است اول اینکه، دولت‌ها موظف می‌باشند درباره حریم خصوصی، اقدامات ایجابی انجام دهند و دیگر اینکه مکلف شده‌اند

۱. لزوم رازداری درباره آن با توجه به احوال محرز بوده است.
 ۲. در صورتی که مطالب انتشار یافته نادرست بوده اما افترا آمیز نباشد و بتواند با صدمه به حریم خصوصی سبب ضرر و زیان گردد، شخص متضرر حق دارد به استناد دروغ به قصد ضرر رساندن ایراد دعا نماید.
 ۳. قانون مارس ۱۹۹۷ درباره حمایت علیه اذیت و آزار، هر نوع رفتار آزاردهنده یا هر رفتاری را که شخص می‌داند احتمال دارد سبب آزار دیگری شود منع نموده است.

۱. در نظام حقوقی کشور انگلستان دو نوع افترا شناخته شده است که از جمله شفاهی و کتبی می‌باشد. در افترای کتبی شاکی نیازی به اثبات زبان‌ها و خسارت ناشی از اظهارات افترا آمیز ندارد اما افترای شفاهی نیازمند اثبات ضرر و زیان وارده می‌باشد.
 ۲. اقامه این دعوا تضمینی می‌باشد برای حمایت از حریم خصوصی که امکان جبران خسارت را در این مورد می‌دهد، افشا یا استفاده غیر مجاز از اطلاعاتی که تاکنون منتشر نگردیده یا اطلاعاتی که به طور محرمانه با دیگران در میان گذاشته شده و

گردد. (Choi & others, 2019: 113-124)

اتحادیه اروپا در سال ۲۰۱۶، با بازنگری سند ۹۵/۴۶/EU سال ۱۹۹۵، حمایت افراد در برابر پردازش داده‌های شخصی و انتقال آن را مورد تأکید قرار داد و برابر این سند، حق استفاده و پردازش داده‌های شخصی، بدون کسب رضایت صریح شخص، غیرمجاز است برای هدف و در صورت کسب اجازه هم صرفاً مورد رضایت شخص، می‌تواند مورد بهره‌برداری قرار گیرد که مفاد این سند، با استقبال اکثر کشورهای جهان به استثنای کشورهای معدودی، از جمله آمریکا همراه شد و آن کشورها، قوانین و مقررات خود را در حمایت از داده‌های شخصی، مطابق با این سند تصویب یا اصلاح کردند. آمریکا معتقد است در مواردی که منافع اقتصادی شخص، هدف قرار می‌گیرد و با دستیابی به داده‌ها، به حقوق مالکیت تجاری و حق کسب‌وکار اشخاص خسارت وارد می‌گردد، بحث حمایت از حریم شخصی مطرح می‌شود. اما سرقت اطلاعات مربوط به هویت نیز مضاف بر اینکه ممکن است سبب ایجاد آسیب‌های جسمی، عاطفی و اجتماعی شخص گردد، بر روابط اشتغال، کار و کارگری و بیمه نیز تأثیرگذار است. (De George, 2018: 116-119)

در نتیجه، واقعیت دنیای امروز و فضای سایبر و اهمیت داده‌ها بر لزوم حفظ آن در برابر هرگونه تخریب و دست کاری حکایت می‌کند؛ حتی اگر پردازش و تغییر آن منجر به هیچگونه ضرر مادی یا معنوی شخص نگردد. مقررات حفاظت از داده‌های عمومی با هدف تقویت حمایت از داده‌ها، از ماه می ۲۰۱۸ در تمامی کشورهای عضو اتحادیه، لازم‌الاجرا شده و جایگزین دستورالعمل ۲۰۱۶/۶۷۹ آن اتحادیه شده است. اجرای این مقررات برخلاف دستورالعمل سابق اتحادیه، موکول به تصویب قوانین ملی کشورهای عضو نشده است و بدون قانون‌گذاری مجدد، کشورهای عضو مکلف به رعایت قواعد مندرج در مصوبه شده‌اند. نکته دیگری که قانون‌گذاران اروپایی در حمایت از داده‌ها در موضوعات پژوهشی علمی و پزشکی به آن توجه داشته‌اند، بحث نگهداری داده‌ها برای مدت محدود و پردازش اطلاعاتی بوده است که مستقیماً به اهداف تحقیق آنان مرتبط می‌باشد. (Grech, 2018: 44-45)

از این جهت، می‌توان حساسیت سیاست‌گذاران اروپایی در صیانت از داده‌ها و محرمانگی اطلاعات را در مقررات‌گذاری ملی مدنظر قرار داد تا با دستیابی غیرمجاز به داده‌های شخصی یا نگهداری طولانی مدت، علاوه بر امکان ورود خسارت مادی و معنوی، زمینه احتمالی بروز جرایم ناشی از دستیابی آن اطلاعات فراهم نگردد و با وضع مجازات‌های بازدارنده مؤثر، از نقض حق حریم خصوصی شهروندان در فضای سایبر ممانعت ورزند. آرای دادگاه‌های بین‌المللی، طبق اصول دادرسی، فقط برای طرفین

تعهدات خود تحت قواعد بین‌المللی حقوق بشر عمل نمایند. همچنین، قطعنامه ۲۸/۱۶ در سال ۲۰۱۵ نیز خواستار ارائه یک روش مؤثر برای شناسایی اصول، استانداردها و شیوه‌های بهینه حفاظت از حریم خصوصی شد تا با ارائه قوانین و مقررات هم سو با موازین بین‌المللی حقوق بشر، دستاورد مطلوب در صیانت از حقوق شهروندی در فضای سایبر ایجاد گردد.

در قانون اساسی ایالت متحده آمریکا نیز در خصوص نقض حریم خصوصی شهروندان، محدودیت‌های زیادی برای دولت در نظر گرفته شده است و قواعد مشابه مقررات حفاظت از داده‌های عمومی اروپا، به تصویب رسانده‌اند؛ هرچند ممکن است در قوانین ایالتی، این محدودیت‌ها کم‌رنگ‌تر باشد. در نشریه حقوقی هاروارد، در سال ۱۸۹۰ با تأکید بر حفظ حریم خصوصی به عنوان حریم خلوت و تنهایی برای حق لذت بردن از زندگی که در واقع حق بنیادین زندگی است، انتشار هرگونه اطلاعات در خصوص افراد را خدشه به این حریم و نقض حقوق اساسی شخص دانسته‌اند. دیوان عالی آمریکا نیز در آرای سال ۱۹۶۵ و ۱۹۷۳ مستفاد از اصول متعدد قانون اساسی، دولت را از مداخله در حریم خصوصی افراد منع می‌کند. اگرچه این آرا مربوط به حریم خصوصی در امور خانوادگی و ازدواج می‌شد، دامنه شمول احترام به حریم خصوصی، به حریم خصوصی در فضای سایبر و حریم اطلاعات شخصی نیز تسری می‌یابد و دولت، نهادهای غیردولتی و اشخاص عادی از دخالت در حریم دیگران منع شده‌اند. با گسترش فناوری‌های جدید، بازبینی مفاهیم حریم خصوصی فیزیکی برای فضای سایبری با نظر به واقعیت‌های این فضا و تصویب قواعد متناسب با نیازهای آن ضروری است. از طرف دیگر، در دنیای جدید و فضای سایبر و تحولات ناشی از آن، از جمله حمایت از حقوق ناشی از کسب‌وکار اینترنتی که با امنیت فضای سایبر و صیانت از حریم خصوصی رابطه مستقیم دارد، اصطلاح حمایت از داده‌های شخصی به جای حمایت از حریم خصوصی به نظر شفاف‌تر است. (De George, 2018: 107-116)

بنابراین در ساماندهی فضای سایبر باید به تمام قابلیت‌ها و واقعیت‌های این فضا توجه کرد تا از پیامدهای منفی آن کم شود. (ریسی دزکی و قاسم‌زاده، ۱۳۹۹: ۱۲۹)

به دلیل ماهیت حریم خصوصی و اهمیت داده‌های شخصی، بعضی براین عقیده هستند بهتر است در این حوزه، قواعدی با قدرت و الزام قواعد عمومی وضع گردد؛ چراکه رضایت فرد برای استفاده از اطلاعات شخصی با علم به تمامی پیامدهای ناشی از نشر اطلاعات نبوده و ممکن است خطراتی را در پی داشته باشد. اگرچه کنترل افشا و انتشار اطلاعات شخصی توسط خود فرد و استفاده از آن اطلاعات در موارد تعیین شده، مؤثر در این زمینه است، رویکرد منفعت عمومی به حریم خصوصی، ممکن است بسیار مفید واقع

گردید و برخی براین باور بودند که باید محدود به رضایت مالک داده‌ها و برای صرفاً دسترسی به داده‌های باز شود و نهایتاً در کنوانسیون، دسترسی یکطرفه، نه مطلقاً مجاز و نه به طور مطلق ممنوع گردید. (Vatis, 2010: 207-217)

بنابراین لزوم شفاف‌سازی در این زمینه می‌تواند بسیار مؤثر واقع شود. برای صیانت بهتر از حریم خصوصی و داده‌های شخصی، جا دارد دسترسی یکطرفه به داده‌های ذخیره شده توسط دولت دیگر، محدود به موارد خاص و مصرح گردد. (همان، ۱۳۲).

بحث و نتیجه‌گیری

دسترسی بی‌اجازه به اطلاعات و داده‌های محرمانه و افشاسازی عمومی اطلاعات خصوصی افعال زیان‌باری هستند که ارتکاب آن‌ها ایجاد مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی داده‌ها است. دسترسی و ورود بی‌اجازه و به عبارتی ورود عمدی به خلوت یا امور محرمانه می‌تواند تا حد زیادی برای یک انسان متعارف آزاردهنده باشد. در فضای مجازی باید میان دو اصطلاح حریم خصوصی و فضای اختصاصی تفاوت قائل شد. فضای اختصاصی مانند دیدن عکس‌های شخصی در صفحه اختصاصی در اینستاگرام جزو خصوصیات ذاتی این عرصه است و منع قانونی ندارد و بنابراین مسئولیت مدنی از حیث نقض حریم خصوصی متوجه آن‌ها نیست. قوانین ایران حمایت از حریم خصوصی تحت حمایت از اشخاص در برابر هتک حرمت، حیثیت و مال به کار رفته است اما هنوز چالش‌های زیادی در صیانت از حریم خصوصی و داده‌های شخصی وجود دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود سازوکارهای مؤثر قانونی برای بازدارندگی از نقض حریم خصوصی در فضای سایبر پیش‌بینی گردد. قانون جزایی تدوین شده و مجازات‌کنندگان آن مشخص و بدون تبعیض باشد و به پرونده‌ها خارج از نوبت رسیدگی شود. همچنین، مبنای تقصیر تنها در رابطه با زیان‌های ناشی از نقض حریم خصوصی که توسط اشخاص حقیقی حاصل می‌گردد، کاربرد دارد.

در قوانین خاص مانند قانون مطبوعات و قانون تجارت الکترونیکی، حمایت‌هایی از حریم خصوصی صورت گرفته است. قانون مطبوعات افشای اسرار شخصی از سوی مطبوعات را ممنوع تلقی کرده و برای آن ضمانت اجرای مدنی مقرر کرده است. قانون تجارت الکترونیکی نیز حریم خصوصی در حوزه روابط الکترونیکی را مورد حمایت قرار داده است. همچنین، قاعده مهم فقهی لاضرر به عنوان مبنای مسئولیت مدنی در این حوزه می‌تواند مورد توجه قرار گیرد.

در حقوق ایران علیرغم حمایت از برخی از مصادیق حریم خصوصی، به طور جامع به این مسئله پرداخته نشده است. حریم خصوصی هنوز در نظام حقوقی ایران مفهومی بیگانه است و ادبیات بسیار ناچیزی

اختلاف و برای همان موضوع مجری می‌باشد و این امر در ماده ۵۹ اساسنامه دیوان بین‌المللی دادگستری، تأکید شده است؛ اما دیوان بین‌المللی در آرای متعدد خود به رویه‌های گذشته استناد کرده است و از این منظر آرای صادره از دادگاه‌های بین‌المللی می‌تواند زمینه ساز اصول حقوق بشری و عرف‌های بین‌المللی و منطقه‌ای گردد. بنابراین اصول حقوق بشری مندرج در آرای دیوان اروپایی حقوق بشر می‌تواند در توسعه حقوق بشر متمر ثمر باشد. هرچند در آرای صادره به آرای گذشته به عنوان اصول و قواعد حقوقی اشاره نشده باشد، به دلیل استناد به مبنای دقیق حقوقی نه تنها به عنوان اصول حقوقی و تفسیری از کنوانسیون حقوق بشر اروپایی در کشورهای عضو لازم‌الاجرا می‌گردد، بلکه کشورهای دیگر نظیر ترکیه و روسیه نیز از آرای دیوان تبعیت نموده و خود را مکلف به رعایت مفاد و اصول مقرر در آن آرا می‌دانند و قوانین خود را مطابق با احکام صادره، تصویب می‌نمایند. (رئیس دزکی و قاسم‌زاده، پیشین، ۱۳۱)

در دعوی اس و مارپر علیه بریتانیا دیوان اروپایی حقوق بشر در سال ۲۰۰۸ باتکیه بر حریم خصوصی و تحت ماده ۳۴ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و آزادی‌های اساسی به موضوع رسیدگی کرد. در این پرونده که شاکیان با استناد به ماده ۸ کنوانسیون، به حق حریم خصوصی خود استناد کرده و اعلام داشتند که نگهداری هویت و داده‌های مربوط به شناسایی متهمین، پس از تبرئه، سبب خدشه‌دار شدن حیثیت آنان شده و تجاوز به حریم آنان محسوب می‌گردد. دیوان با استناد به قوانین و مقررات مختلف، از جمله مقررات عمومی حفظ داده‌های اروپا ۱۹۹۵ و قواعد کیفری، نگهداری اطلاعات شخصی متهمین را حتی با هدف پیشگیری از جرم، صحیح ندانست و ضمن تأکید بر اینکه احترام به حریم خصوصی مجرمین نیز اقتضا می‌کند که مدت نگهداری اطلاعات هویتی، ژنتیکی و تمام داده‌های مربوط به آن محدود و صرفاً برای هدف مشخص قانونی، پردازش و استفاده شود، اعلام کرد نگهداری اطلاعات متهمین تبرئه شده با افراد عادی تفاوتی نداشته و بدون رضایت آنان، حتی اگر مورد استفاده نیز قرار نگرفته باشد، نقض ماده ۸ کنوانسیون است و بریتانیا ملزم به پرداخت خسارت تعیین شده، گردید. مطابق با این کنوانسیون، کشورهای عضو ملزم به تصویب قوانین ملی، برابر تعهدات مندرج در آن می‌باشند. دسترسی غیرمجاز به داده‌های شخصی الکترونیکی، تخریب، دستکاری و انتقال داده‌ها، تولید، فروش برنامه‌هایی که با هدف تخریب و ازکارافتادن سیستم‌های الکترونیکی یا دسترسی یا استفاده از اطلاعات آن طراحی شده، از جرایم مهم سایبری ذکر گردیده است. آنچه مرتبط با حریم خصوصی در این کنوانسیون قابل تأمل است، علاوه بر مواردی که به عنوان جرم شناخته شده، بحث دسترسی یکطرفه به داده‌های ذخیره شده در کشور دیگر در مواقع بروز جرم است که با مشکل جدی مواجه

برای اهداف دیگری تأسیس شده‌اند و برخی تجاوزهای رسانه‌ها، در آرای صادره مجازات‌هایی تعیین کرده‌اند. در مورد حمایت کیفری از حریم خصوصی نیز در این کشور جرم کیفری عمومی وجود ندارد. بنابراین با توجه به خلاءهایی که در این خصوص وجود دارد، تدوین قوانین مستقل و مجزا ضروری به نظر می‌رسد تا حقوق همه افراد بشر رعایت شود.

باید اعتراف کرد که به رغم تمام محاسن موجود در رویکرد حمایتی فعلی در حقوق کشورمان، رویکرد حاضر در مجموع در مقایسه با رویکرد انگلستان، رویکرد حمایتی ضعیف است. زیرا گرچه منابع اسلامی که منبع تدوین قوانین موضوعه کشورمان است، از حیث پرداختن به حریم خصوصی انسان غنی است، لیکن مقنن بهره کافی از آن نبرده است. رویکرد حمایتی کشور انگلستان در این خصوص به رغم آن که اصل و مبنا را بر حمایت‌های حقوقی و جبران خسارت و غلبه عدم رویکرد حمایتی مبتنی بر تجریم قرار داده است از حیث اینکه در حقوق این کشور دست کم از قانون‌گذاری، مقنن این کشور اهتمام خود را بر متابعت و همسان‌سازی مقررات حقوقی خود در حوزه احترام به زندگی خصوصی اشخاص با استانداردهای بین‌المللی قرار داده و در این رهگذر به تبیین دقیق مقررات ناظر به موارد رهگیری‌های قانونی در حوزه حریم ارتباطات پرداخته و اصول و حقوق به کارگیری داده‌ها را به نحو کامل پیش‌بینی و مورد حمایت قرار داده و همچنین سعی در تبیین جامع موارد ناظر بر مداخلات ناشی از مواجهه حوزه عمومی با حوزه حریم خصوصی قرار داده است و صراحتاً قاعده بطلان دلیل نامشروع و ناشی از نقض حریم خصوصی را پذیرفته است، در مقایسه با رویکرد کشورمان رویکرد حمایتی بهتری است. هر چند که نباید از رویکرد قابل انتقاد افراطی امنیت‌گرایی انگلستان که موجب شده مقنن این کشور نظارت غیر مشهود بر جرم به طور افراطی و نیز کنترل و نظارت گسترده بر ارتباطات را با توجیه حمایت از منفعت عمومی بدهد، غافل شد. لذا در این راستا، تصویب قانون حمایتی مستقل، تبیین قانونی مفهوم و معیار تمیز و شناسایی حریم خصوصی از حریم عمومی و رفع ابهام و ضابطه‌مند نمودن موارد مداخلات ناشی از مواجهه حوزه عمومی با حوزه خصوصی و جرم‌انگاری برخی رفتارهای هتاکانه حریم خصوصی بسیار ضروری می‌باشد.

تقدیر و تشکر: این مقاله مستخرج از رساله دکتری خانم زینب اصلانی در رشته حقوق خصوصی است که بوسیله نگارندگان در دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل انجام گرفته است.

درباره آن ایجاد شده است. حمایت قانونی از آن پراکنده و موردی است و این حمایت‌ها کامل نیست. برای مثال در قانون اساسی مطرح شده و اشخاص خصوصی را در برابر هم ملزم می‌کند یا در قوانین جزایی واقع شده و تحقق این همه حمایت منوط به طی فرایند کیفری و اثبات جرم است. تنها در حوزه حریم اینترنتی این حمایت قابل توجه است. این امر در حالی است که حق حریم خصوصی حقی است واجد اهمیت اساسی و در بسیاری از کشورهای جهان حق حریم خصوصی به عنوان رشته مستقل علمی تدریس می‌شود و درباره آن رویه قضایی زیادی ایجاد شده است.

تبیین مسئولیت مدنی نقض حریم خصوصی بدون توجه به نسبت آن با آزادی بیان و آزادی اطلاعات غیر ممکن است. طبق قاعده نمی‌توان به حریم خصوصی اشخاص تعرض نمود، مگر به تجویز قانون یا با رضایت خود اشخاص. حریم خصوصی منجر به ورود خسارت می‌گردد. این خسارات در مواردی مادی و در بیشتر موارد معنوی هستند. در نتیجه نقض حریم خصوصی به عواطف و احساسات فرد لطمه وارد می‌آید، برخلاف افترا و توهین که در آن لطمه به احساسات غیرمستقیم و در نتیجه نقض آبرو و حیثیت فرد است. در جبران خسارت، برای جبران زیان‌های مالی، پرداخت پول بهترین وسیله جبران خسارت است و در کنار آن شیوه‌های غیر مالی هم می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. بنابراین در صورتی که رسانه‌های همگانی، خساراتی به افراد وارد سازند، باید جبران نمایند. توسعه مسئولیت مدنی، انواع روش‌های جبران خسارت را پیش روی می‌نهد و می‌توان با توجه به ویژگی شخصیت شرایط و اوضاع و احوال زیان‌دیده، روش مناسب حال او را اعمال کرد. گستره عملکرد جبران خسارت ضمن سهولت و سرعت عمل در تأمین خسارت و بازگشت به شرایط قبلی، فرهنگ قانون‌مداری را رواج می‌دهد. از آنجا که پول وجه خاص در زندگی روزمره افراد دارد، برای مقصر و زیان دیده به طور ملموس قابل فهم است و برخلاف مجازات زندان که هزینه‌های نگهداری و تأمین بهداشت و سلامت و غذای زندانی را باید فراهم آورد و ناخواسته هزینه این اقدام را مالیات دهندگان باید بپردازند، در مسئولیت مدنی شخص خودش باید هزینه اقدامات خلاف قانون را پرداخت کند و تبعات و آسیب‌های اجتماعی زندان را به همراه ندارد.

در نظام حقوقی انگلستان نیز حریم خصوصی به نحو مشخص از اعتباری واحد برخوردار نیست. سوابق موجود در نظام حقوقی این کشور نشان‌دهنده آن است که دادگاه در بعضی موارد جبران خساراتی را برای نقض حریم خصوصی در نظر گرفته است اما در این کشور تضمین صریح برای حق حریم خصوصی وجود ندارد و کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و آزادی‌های اساسی نیز هنوز در حقوق انگلیس اعمال نشده است. دادگاه‌ها با استفاده از قواعدی که

فهرست منابع

- آلمان، اسپانیا، فرانسه، ایتالیا، انگلیس و آمریکا، نشریه پژوهش‌های ارتباطی، شماره‌های ۳۹ و ۴۰، صص. ۲۶۵-۲۹۴.
- مقامی، امیر. و عطاران، نادیا. (۱۳۹۸). موازنه افشای حریم خصوصی خانوادگی چهره‌های مشهور در رسانه‌ها و آزادی بیان در رویه نهادهای قضایی، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، شماره ۲. ملکی، محمدیاسر. (۱۳۸۷). بررسی تطبیقی مسئولیت مدنی مطبوعات در ایران، انگلیس و فرانسه، پایان‌نامه جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- نجفی تیرتاشی، مریم. (۱۳۹۳). شیوه جبران خسارت در حقوق ایران و بیع بین‌المللی کالا (۱۹۸۰ وین)، پایان‌نامه برای اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته حقوق خصوصی، دانشگاه مازندران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- وطن‌دوست، نگین (۱۳۸۹). مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی، پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران.
- Choi, Jay Pil & Others. (2019). Privacy and personal data collection with information externalities, *journal of public economics*, Vol. 173.
- De George, Richard T. (2018). Privacy pop Nick space and personal information, the philosophical foundations of law and justice, Vol 8.
- Grech, Victor, Hugo Agius-Muscut. (2018). WASP (Write a scientific paper): data protection a guide for health researchers, Vol. 124.
- Ronald. B. Standler. (1997). Privacy law in USA, Available at: [http://www. Rbs2.com/privacy. Html](http://www.Rbs2.com/privacy.Html).
- Treitel, Guenter. (1988). Remedies for Breach of Contract, Oxford University Press.
- Vatis, Michael A. (2010). All of Europe Convention on cybercrime, proceeding of a bookshop on deterring cyber attacks: informing strategies and developing options for US policy.
- Warren & Brandies. (1890). the right to privacy, *Harward law review*, available at: <http://faculty. Purdue. Edu/ bbk/ privacy. Html>.
- امامی، سیدحسن. (۱۳۵۶). حقوقی مدنی، ج (۲)، چاپ پانزدهم، تهران: انتشارات اسلامیه.
- انصاری، باقر و همکاران. (۱۳۸۱). مسئولیت مدنی رسانه‌های همگانی، چاپ اول، تهران: معاونت پژوهش تدوین و تنقیح قوانین و مقررات
- انصاری، باقر. (۱۳۹۱). حقوق حریم خصوصی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی سمت.
- پروین، فرهاد. (۱۳۸۰). خسارات معنوی در حقوق ایران، چ دوم، تهران: ققنوس.
- جلالی فراهانی، امیرحسین. (۱۳۸۴). پیشگیری از جرایم رایانه‌ای، پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد، تهران، دانشگاه امام صادق.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۷۷). لغت نامه، چاپ اول، تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
- رئیی ذکی، لیلا. و قاسمزاده سیاسی، فلور. (۱۳۹۹). چالش‌های نظام حقوقی ایران در نقد داده‌های شخصی و حریم خصوصی در فضای سایبر، مجله حقوقی، سال ۸۴، شماره ۱۱۰، صص ۱۴۶-۱۲۳.
- شهریاری، حمید. (۱۳۸۵). حریم خصوصی و جامعه اطلاعاتی، فصلنامه پژوهش‌های دانشگاه قم، سال هشتم، شماره (۴ و ۳)، صص ۱-۱۵.
- صابرنژاد، علی. و حسین‌پور، پری. (۱۳۹۶). "تحلیل حقوقی گونه‌شناسی نقض حریم خصوصی در فضای سایبر، نشریه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، صص. ۱-۱۸.
- صحرانورد، ابودر. (۱۳۹۰). مسئولیت مدنی رسانه‌ها در حقوق موضوعه ایران، تهران: دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی رسانه‌ها.
- عبدی‌پور، ابراهیم. (۱۳۹۴). رویکرد نظام‌های حقوقی نسبت به نقض حریم خصوصی اطلاعاتی در شبکه‌های اجتماعی مجازی، فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، سال دوم، شماره سوم، صص. ۱۰۹-۱۳۴.
- فتحی، یونس. و شاهمرادی، خیراله. (۱۳۹۶). گستره و قلمرو حریم خصوصی در فضای مجازی، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۹۹.
- قماشی، سعید. و شفیعی، صادق. (۱۳۹۴). مسئولیت مدنی نقض حریم خصوصی، ماهنامه دادرسی، سال نوزدهم، شماره ۱۰۹، صص. ۱۴-۲۴.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۸). ضمان قهری، مسئولیت مدنی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- معین‌آبادی، رضا. (۱۳۸۳). رسانه‌ها و حریم خصوصی افراد، شیوه‌های حمایت از حریم خصوصی در حقوق ایران و کشورهای